DEBRECZI ÁRPÁD

Anyanyelvű oktatás

Románia Szocialista Köztársaságban a tanuláshoz való jog az Alkotmányból és abból a felfogásból eredő alapjog, hogy minden dolgozó, nemzetiségre való tekintet nélkül, szabadon érvényesítse személyiségét.

Mint a Nagy Nemzetgyűlés által 1978. december 26-án elfogadott Nevelés- és oktatásügyi törvény előírásaiból kitűnik, Romániában az oktatás alapvető célkitűzése a szükséges káderek sokoldalú felkészítése az anyagi javak termelése és a szellemi értékek megteremtése követelményeinek megfelelően, az új ember kialakítása, a dolgozók tudományos-műszaki és szakismereteinek szüntelen gyarapítása, a társadalom tagjai alkotókészségének gyümölcsöztetéséhez szükséges feltételek biztosítása, a nép műveltség- és ismeretszintjének emelése.

Oktatásunk hivatása biztosítani, hogy az ifjú nemzedék elsajátítsa a tudományos, műszaki és kulturális ismereteket, és alkalmas legyen valamely társadalmilag hasznos szakma gyakorlására, hogy a dialektikus és történelmi materializmus, a szocialista humanizmus, az etika és méltányosság elveinek szellemében nevelődjék, és kiművelje soraiban a haza- és népszeretet, a béke és a társadalmi haladás eszméjét. Ugyanakkor feladata biztosítani minden fiatal számára, nemzetiségre való tekintet nélkül, az alaptudományok elsajátítását, ami nélkül egyetlen szakember sem képes a rábízott feladatokat teljesíteni, valamint a forradalmi világszemléletet, hazánk történelmének és kultúrájának ismeretét. Az iskola alapja a politechnikai szemlélet, a munka, a termelés és a tudományos kutatás szoros egybekapcsolása.

Az együttlakó nemzetiségek nyelvén folyó oktatással az 1978-as Nevelés- és oktatásügyi törvény külön fejezetben foglalkozik. E fejezet előírásainak értelmében az együttlakó nemzetiségek soraiba tartozó ifjaknak egyenlő feltételeket kell biztosítani a tanulásra bármilyen oktatási formában, illetve kinevezésükre bármilyen munkahelyre, a gazdasági és társadalmi élet szükségleteinek és felkészültségüknek megfelelően.

Azokban a helységekben, ahol az együttlakó nemzetiségekhez tartozó állampolgárok is élnek, ezek anyanyelvén is szerveznek oktatási egységeket, tagozatokat vagy csoportokat.

Hogy az együttlakó nemzetiségekhez tartozó fiatalok aktívan részt vehessenek az ország politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális életében, biztosítani kell számukra a román nyelv elsajátítását is. Ennek érdekében az együttlakó nemzetiségek anyanyelvén működő általános iskolákban és líceumokban a román nyelvet és irodalmat is tanítják, s egyes tantárgyakat románul tanítanak.

A beiratkozáskor az együttlakó nemzetiségekhez tartozó szülők vagy fiatalok választhatnak az anyanyelvű vagy a román nyelvű iskola között. A román tannyelvű iskolába járó gyermekeknek és fiataloknak kérésükre az anyanyelv tanítását is biztosítják.

A törvény lehetővé teszi azt is, hogy a felvételi vizsgákon, amelyekre a továbbtanulás feltételeként kerül sor, az együttlakó nemzetiségekhez tartozó jelöltek az anyanyelven tanult tantárgyakból saját nyelvükön vizsgázhassanak.

Az együttlakó nemzetiségek anyanyelvű közoktatása érdekében a Nevelés- és Oktatásügyi Minisztérium a tanszemélyzet kiképzéséről és továbbképzéséről, a tankönyvekről és más tananyagokról is gondoskodik. Az együttlakó nemzetiségek nyelvén működő tanegységekben a román nyelven tanított tantárgyakhoz anyanyelvű tankönyveket is biztosítanak.

A romániai nemzetiségek számára, tehát a magyar nemzetiség számára is a tanulás lehetősége a gyakorlatban a megfelelő anyanyelvű iskolahálózat biztosításában valósul meg.

A magyar nyelvű közoktatás Románia Szocialista Köztársaság általános oktatási kereteibe illeszkedik, mint ennek szerves része. A magyar tannyelvű oktatás céljai, alapelvei és feladatai az általános oktatási politikából erednek. Az anyanyelven való tanulás feltételeinek biztosításán túl a magyar tannyelvű iskolák feladata kialakítani mind az anyanyelv, mind a román nyelv helyes használatának képességét, megismertetni a magyar és a román irodalmat, kifejleszteni a közös és a sajátos szellemi értékek iránti érdeklődést és kölcsönös megbecsülést.

A magyar nyelvű oktatás megszervezése és menete megfelel az oktatási rendszer egészére jellemző normáknak. A

magyar tannyelvű iskolákban a tanulók ugyanolyan képzést kapnak, mint román iskolába járó társaik, az iskola elvégzése után pedig ugyanazokat a jogokat élvezik, mint a megfelelő román tannyelvű iskolák végzett növendékei.

A magyar tannyelvű oktatás mennyiségi és minőségi fejlődése ugyanazoktól a társadalmi-gazdasági tényezőktől függ, amelyek Románia Szocialista Köztársaság oktatási rendszerének fejlődését általában meghatározzák.

Az anyanyelvű oktatás igényeit kielégítő magyar tannyelvű iskolahálózat kiépítése, állandó fejlesztése, tartalmának tökéletesítése az egész oktatási rendszer előrehaladásával egy ütemben történik. Ez igen lényeges eleme a nemzetiségi kérdés megoldásának. Megállapítható, hogy szocialista jelenünkben megvannak az anyanyelvű oktatás szervezési és tartalmi feltételei, biztosítva van az anyagi alap és a megfelelő tanszemélyzet olyan mértékben, hogy az összhangban legyen a magyar nemzetiségű lakosság iskoláztatási igényeivel.

A magyar nyelvű iskolahálózat óvodai, általános iskolai (elemi és gimnáziumi szintű), líceumi, szakiskolai és felsőoktatási intézeteket foglal magába, az ország 16 megyéjére és a fővárosra, Bukarest municípiumra terjed ki. A népi hatalom létrejötte óta eltelt időben a magyar tannyelvű oktatási intézmények hálózata egyre bővült. Évről évre nőtt az anyanyelvű iskolákban képzett és nevelt magyar nemzetiségű gyermekek és ifjak száma, valamint a tanszemélyzet száma is.

A magyar tannyelvű iskolahálózat, a beiskolázás és a tanszemélyzet helyzete az 1979–80-as tanévben a következő:

Az óvodai oktatás hálózata 1079 óvodát foglal magába, ahol a beíratott 54 161 gyerek tevékenységét 2977 óvónő irányítja.

Az elemi iskolai (I–IV. osztály) és *gimnáziumi* (V–VIII. osztály) oktatás hálózata 1276 iskolából és tagozatból tevődik össze, az ide beiratkozott 187 941 tanulót 9439 tanító és tanár oktatja.

A líceumi és szakiskolai oktatás 120 tanintézményt és tagozatot fog át, a 36 416 beiskolázott tanulóval 1607 tanár és oktatómester foglalkozik.

Az oktatási rendszer általános fejlődési vonalát követve a magyar tannyelvű líceumok is különböző – ipari, agráripari és erdészeti, közgazdasági és közigazgatásjogi, matema-

tika-fizikai, természettudományi, pedagógiai, történelem-filológiai és művészeti szakprofilú líceumokká alakultak.

A *felsőfokú oktatás* nappali tagozatán 9622 magyar nemzetiségű diák tanul, ezek közül 2209 egyetemi hallgató olyan felsőfokú intézetet látogat, ahol az oktatási tevékenység (előadás, szeminárium, kollokvium, vizsga stb.) magyarul is folyik. Ezek az intézmények a következők: Kolozsvár-Napocán a Babeş–Bolyai Egyetem, a Ion Andreescu Képzőművészeti Intézet, a George Dima Zenekonzervatórium, Marosvásárhelyen pedig az Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet, a Felsőoktatási Intézet és a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet.

A felsőoktatási intézetekben az 1978/1979-es tanévben a tanszemélyzetből 740 magyar nemzetiségű volt, ebből 81 professzor, 111 előadótanár, 286 egyetemi lektor és 262 asszisztens. A fentiek közül 38 vezető munkakörben dolgozott: 4 rektor, 4 prorektor, 8 dékán, 5 prodékán és 17 tanszékvezető.

Az állam állandó gondoskodása arról, hogy a magyar nemzetiségű lakosság anyanyelvű oktatásának megfelelő körülményeket biztosítson, kitűnik abból is, ha összevetjük (1957–1979 között) a magyar ajkú lakosság és a magyar tannyelvű iskolák növendékeinek gyarapodását:

	1957*	1979	Növekedés	
			Szám	százalék
A magyar ajkú lakosság száma	1 589 543	1 705 810**	116 267	7,3
A magyar tannyelvű iskolák-növendékeinek száma:	212 767	278 518	65 751	31
az alábbi megoszlásban:				
– óvodák	36 006	54 161	18 155	54
– általános iskolák	155 650	187 941	32 291	21
– líceumok és szakiskolák	21 111	36 416	15 305	73

* Az 1957-es Statisztikai Évkönyv adatai alapján
** Az 1977. január 5-i népszámlálás adata

Sok magyar nemzetiségű szülő és ifjú választása román nyelvű iskolára esik. Ennek megfelelően az 1979/80-as tanévben 83 885 magyar nemzetiségű óvodás és tanuló román nyelvű tanegységben tanult: 19 651 gyermek óvodában, 42 244 elemi iskolában és gimnáziumban, 21 990 pedig líceumban.

Ha összevetjük a magyar nemzetiségű óvodások és iskolások számát – függetlenül attól, hogy román vagy magyar tannyelvű egységekbe tartoznak – a magyar nemzetiségű állampolgárok összlétszámával, kitűnik, hogy e lakosság 16%-a részt vesz a közoktatás valamely formájában.

Azoknak a magyar nemzetiségű tanulóknak, akik román tannyelvű iskolákba járnak, az oktatás egész időtartama alatt lehetőségük van az anyanyelv és anyanyelvi irodalom tanulmányozására heti 3–4 órában. Ennek érdekében az oktatási intézmények szaktanárt alkalmaznak, a tanulóknak pedig ingyenes tankönyveket biztosítanak.

A magyar nyelvű oktatás tartalmi szempontból is szerves része egész oktatási rendszerünknek. A tanmenetben, a tantervekben és a tankönyvekben az egész oktatási rendszert jellemző egységes felfogás érvényesül, ezt alkalmazzák a magyar tannyelvű oktatás sajátos körülményei között. Az egyes tantárgyak oktatására előirányzott óraszám a különböző tannyelvű iskolákban ugyanaz. Ezen felül a tanterv előírja az anyanyelv- és irodalomórákat. Az elemi iskola első osztályában heti 9, a II. osztályban 7, a III. osztályban 6, a IV. osztályban 5 órát biztosítanak az anyanyelv- és irodalom oktatására. A gimnáziumban és a líceumban a magyar nyelvet és irodalmat ugyanolyan óraszámban tanítják, mint a román nyelvet és irodalmat (heti 3–5 óra).

Az elemi iskolában a román nyelv kivételével minden tantárgyat magyarul tanítanak. A gimnáziumban Románia történelmét és Románia Szocialista Köztársaság földrajzát román nyelven oktatják. A líceumokban az általános műveltséget biztosító tantárgyakat és a szaktantárgyak jó részét magyarul tanítják, a termelési gyakorlat irányítása pedig kétnyelvű.

A tanmenetben előírt tantárgyakat egységes tantervek alapján adják elő, amelyek minden iskolára nézve kötelezőek, függetlenül attól, hogy milyen nyelven folyik az oktatás. A magyar nyelv és irodalom számára külön tantervet biztosíta-

nak minden iskolatípusban. A tanterveket nagy tapasztalattal rendelkező szakemberek munkaközössége dolgozza ki, akik elemi iskolában, gimnáziumban, líceumban, illetve a felsőoktatásban tanítják a magyar nyelvet és irodalmat.

Az ingyenes tankönyvek biztosítása maradéktalanul kiterjed a magyar tannyelvű iskolákra is. Az 1979/80-as tanévben a magyar tannyelvű iskolák tanulói számára 99 különböző tankönyvet nyomtattak 1 161 000 példányszámban. A magyar nyelv és irodalom oktatásához az I-től a XII-ig minden osztály részére külön tankönyv és szemelvénygyűjtemény készült.

A Tanügyi és Pedagógiai Könyvkiadó magyar és német szerkesztősége az utóbbi évtizedben az anyanyelv és irodalom oktatásának egységes rendszerét – az óvodától, tehát a beszédfejlesztéstől az egyetemi szintű irodalomoktatásig – világos, újszerű tankönyvszerkezeti és kidolgozási koncepcióban igyekezett megvalósítani. A munkatársi hálózat állandó bővítésével és alkotó készségről tanúskodó tanári kezdeményezések felkarolásával tartalmában és grafikai kivitelezésben új olvasó- és nyelvtankönyv-sorozat készült az I–IV. osztály számára, ezt megelőzően vers- és énekgyűjtemény, valamint játékoskönyv az óvodáknak. Befejeződött az utóbbi évek legnagyobb vállalkozása is: a líceumok számára készült magyar irodalomkönyvek kiadása, amelyek mindegyikéhez szöveggyűjtemény is társul. A magyar irodalom fejlődésvonalát bemutató könyvek nyilván az egyéni szerzői elképzelés és tehetség tükrözői is. A kiadó, a szerzők és a tanárok legeredményesebb együttműködésével készült el *A romániai magyar irodalom története,* amelynek értékei minden kétséget kizáróan javulást hoznak az irodalomoktatásban.

A tankönyvek és a különböző fokú oktatásnak szánt antológiák, munkafüzetek stb. mellett a kiadó anyanyelvi szerkesztősége elősegíti a tanárok, tanítók továbbképzését, értékes tapasztalatok, módszertani munkák, módszerek stb. közreadásával. A román nyelv és irodalom tanítása az I–VIII. osztályban speciális tankönyv alapján történik, a líceumokban pedig, az oktatás nyelvétől függetlenül, egységes tankönyveket használnak.

Hasonlóképpen speciális tankönyveket adnak ki az ének és zene, továbbá a világnyelvek oktatására. A többi tantárgy

tanításához szükséges tankönyv a román oktatás számára készült könyv fordítása.

A központi és megyei szervek figyelme szüntelenül kiterjed a magyar nyelvű oktatás anyagi alapjának biztosítására. Az iskolák magyar nyelvű audiovizuális szemléltető eszközökkel: diafilmekkel, hanglemezekkel, magnetofonszalaggal, szemléltető képekkel stb. rendelkeznek, amelyek biztosítják az oktatás megfelelő színvonalát. Szem előtt tartva a magyar tanintézetek sajátos tevékenységét, az iskolák könyvtárai megfelelő anyagi alapot kapnak, hogy beszerezhessék mind a magyar, mind a román nyelvű könyveket.

Elmondhatjuk, hogy hazánkban minden feltétel megvan arra, hogy a magyar nemzetiségű tanulók alaposan elsajátítsák mind az anyanyelvüket, mind pedig a román nyelvet.

Az iskolák életében jelentős szerep jut a kulturális, nevelő és sporttevékenységnek. Az általános oktatási rendszerre jellemző közös tevékenységi formák mellett a magyar tannyelvű iskolákban anyanyelvi és irodalmi kör működik. A köri foglalkozásokon lehetőség nyílik egyaránt az ismeretek elmélyítésére, önálló alkotások bemutatására. A legsikerültebb munkákat iskolai folyóiratokban vagy ifjúsági lapokban közlik.

Azokban az iskolákban, amelyek román és magyar tagozattal működnek, a kulturális-nevelő, sport- és művészeti tevékenységeket közösen szervezik, függetlenül attól, hogy milyen nyelven tanulnak a fiatalok. Ez elősegíti egymás megismerését, barátságok szövődését, a kölcsönös megbecsülést nyelvre, nemzetiségre való tekintet nélkül.

Sok nagy múltú magyar tannyelvű iskola is fémjelzi az oktatásban és nevelésben kialakult hagyományokat. Közülük nem egy már megünnepelte két- vagy háromszáz éves fennállását, de négyszáz évnél régebbiek is akadnak. Ezekben az iskolákban számos híres ember tanult, mint Apáczai Csere János, Misztótfalusi Kis Miklós, Pápai Páriz Ferenc, Mikes Kelemen, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Bolyai Farkas és János, Kőrösi Csoma Sándor, Timotei Cipariu, Barabás Miklós, George Bariţiu, Kemény Zsigmond, Alexandru Papiu-Ilarian, George Coşbuc, Aurel Vlaicu, Liviu Rebreanu és mások.

A nagy hagyományú iskolák a magyar nemzetiség múltjában kiemelkedett egyes személyiségek nevét viselik. Közülük a legismertebbek: Bethlen Gábor, Bolyai Farkas és Brassai

Sámuel. Újabban dr. Petru Grozáról, Salamon Ernőről, Alexandru Moghioroşról és másokról neveztek el magyar tannyelvű iskolát.

A négy évszázados iskolák közül megemlítjük a Bolyai Farkas líceumot (Marosvásárhely), amely 80 osztállyal és 2300 tanulóval működik, a Brassai Sámuel líceumot (Kolozsvár-Napoca) 84 osztállyal és több mint 2500 tanulóval, valamint a szatmári magyar nyelvű líceumot, melyben 75 osztály és 2150 tanuló van. A több mint háromszáz éves múltra visszatekintő iskolák között van a nagyenyedi Bethlen Gábor líceum 41 osztállyal és 700 tanulóval, a székelyudvarhelyi dr. Petru Groza líceum 53 osztállyal és 1400 tanulóval, a csíkszeredai líceum 76 osztállyal és 1870 tanulóval. Nem sokkal fiatalabb a nagyváradi Alexandru Moghioroş líceum sem, ahová 64 osztályban mintegy 1700 tanuló jár. Ezek a legjellemzőbb példái a hagyományteremtő iskolák hosszú sorának.

A tanszemélyzet képzése mind a magyar, mind pedig a román nyelvű oktatás számára azonos feltételek között történik. Óvónők és tanítók képzésére magyar nyelven két pedagógiai líceum működik: Székelyudvarhelyen (Hargita megyében) és Nagyváradon (Bihar megyében). A magyar nyelv és irodalom szakos tanárokat a kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetemen képzik. A többi tantárgyat előadó tanárokat a felsőoktatási intézmények egységes országos rendszere biztosítja.

A magyar tannyelvű iskolák és tagozatok élén az általános oktatásra érvényes feltételeknek megfelelően magyar nemzetiségű tanszemélyzet áll (igazgató vagy aligazgató). Azokban az iskolákban, ahol az oktatás két vagy több nyelven folyik, a tanulók számaránya határozza meg, hogy az igazgató, illetve az aligazgató milyen nemzetiségű legyen. Az igazgatók és aligazgatók közül az 1979/1980-as tanévben 1551 volt magyar nemzetiségű.

A megyei tanfelügyelőségeken, amelyek hatáskörébe a magyar tannyelvű iskolák is tartoznak, magyar nemzetiségű tanfelügyelőket is alkalmaznak, hogy elláthassák a nemzetiségi tannyelvű iskolák ellenőrzését és irányítását. Jelenleg 16 megyében működnek magyar tannyelvű iskolák. Ezekben a megyékben 59 magyar nemzetiségű tanfelügyelő dolgozik. Tíz közülük magyar nyelv és irodalom szakos. Két megyében (Kovászna és Hargita) a tanfelügyelőséget magyar nemzeti-

ségű főtanfelügyelő vezeti, hat megyében pedig, mivel jelentős számú magyar tannyelvű iskola és tagozat működik, a főtanfelügyelő helyettese magyar nemzetiségű. Az Oktatás- és Nevelésügyi Minisztériumban külön iroda foglalkozik a nemzetiségek anyanyelvű oktatásával kapcsolatos kérdések megoldásával, ennek közvetlen irányítását magyar nemzetiségű államtitkár látja el.

Napjainkban Románia Szocialista Köztársaság egész közoktatására a fokozott ütemű fejlődés, korszerűsítés jellemző mind szervezési, mind pedig tartalmi vonatkozásban. Ez a folyamat természetesen a magyar tannyelvű iskolahálózatra is kiterjed. Azok az intézkedések, amelyeket a líceumi és a szakmai oktatás tökéletesítésére hoznak, egyformán vonatkoznak minden iskolára, a tanítási nyelvre való tekintet nélkül, ami újabb bizonysága annak, hogy a tanulás és művelődés terén Románia Szocialista Köztársaság minden állampolgárának, nemzetiségre való tekintet nélkül, egyenlő jogai vannak, s ez magából a román állam nemzetiségi politikájából következik.